

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Manuale, seu Institutio Sacerdotvm, Ex Divinis Litteris Et Vetervm Patrvm Disciplina

Torres, Alfonso de

Ingolstadii, 1604

IV. De templis, vel Ecclesiis, cœmeteriis, oratoriis, & altaribus. §. I.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-48973](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-48973)

CAPVT IIII.
 DE TEMPLIS, VEL
 ECCLESIIS, COEMETERIIS,
 ORATORIIS, ET
 ALTARIBVS;

DE CEREIS, AQVA
 BENEDICTA, IMAGINIBVS,
 &
 RELIQVIIS SANCTORVM.

*De Templis, vel Ecclesiis, Coe-
 meteriis, Oratoriis, &
 Altaribus, § 1.*

SVMMARIVM.

EMPLA Deo dicata summo opere colenda. 1.
 In illis sacrificandum, non domi; idq; ex tra-
 ditione Apostolorum. 2. 31. 32. 33.
 Orationes ibi factae gratiores Deo. 3. 4. 5. 17.
 Nec habeatur vt clericus, qui ad illa non venerit ad sa-
 crificium quotidianum. 16.
 Qualiter adificanda, in eisq; conuersandum. 6. 7.

SACER-

Sacerdotum, & laicorum loca ibi distincta. 13. 42. 43.
& feminarum. 14.

Quem ambitum habere debeant & Templa, & Capella. 7.

Illis adiuncta ædificia laicorum diruantur. 12.

In sacristiis sit locus aptus ad infundendam aquam lotionis rerum sacrarum, sitque ibi pendens vas cum aqua nitida pro lauandis Sacerdotum manibus. 15.

Ad illa confugientes immunes. 8. 9. 10.

Ille violantes qua pœna multandi. 9. 10. 11.

In illis non licet risui, aut vaniloquio vacare, aut alia illicita exercere. 16. 18. 19. Vbi de Iuliano Apostata. 20. 22. 23. 24.

Neque suppellectilia recondere. 25.

Neque ab eis quidquam auferre. 4.

Intra Basilicas non omnium corpora defunctorum sepeliuntur. 26. 27.

Neque ab illis reiiciantur humata, nisi fuerint paganorum, & tumuli eminentes euertantur. 27. 28.

Polluta Ecclesia qualiter, & à quo reconcilianda. 29.

Et qualiter Cœmiteria 30.

De nitore Templi maxime curandum, exemplo Nepotiani. 3.

Altaria maximo honore veneranda, de eorum origine. 34. 35. 36.

Ad illa femina non accedat, neque ministret, sedeat, aut stet intra cancellos. 37. 38.

Vnicum tantum fuit olim altare in vnaquaque Ecclesia. 40.

Ad illa laici ascendere non possunt, neque inter clericos esse, dum Missæ celebrantur. 41. 42. 43.

Sine Sanctorum reliquiis per agros constructa euertenda. 44.

Super altari semper sit Crux, dum Missæ celebrantur, & cerei incensi. 39.

Pastophoria quid. 6.

Ecclesia, Martyrium, Confessio. 7.

Presbyterium. 13.

Basilica. 22.

Dominicum. 22.

Agape. 22.

Cœmiterium. 30.

Sacrarium, Diaconicon, Diaconia. 41.

1 **C**VSTODITE sabbata mea, & pauete ad Sanctuarium meum, ego Dominus. *Leuit. 26.*

2 Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris; sed in eo, quem elegerit Dominus. *Deut. 12.*

3 Oculi mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum; vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus, &c. 2. *Paralip. 7.*

4 Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo. quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. *Isa. 56. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19.*

Venit

Veniet desideratus cunctis gētibus: & implebo
domum istam gloria. Magna erit gloria domus
istius nouissime plusquam primæ, dicit Dominus
exercituum: & in loco isto dabo pacem. *Agg. 2.*

Templum materiale quale in primitiua
Ecclesia, in eoque qualiter conuer-
sandum erat.

Tv vero, Episcopo, cum Ecclesiam Dei con-
uocas, veluti magnę nauis gubernator, iube cum
omniscientia cœtus celebrari; præcipiens Dia-
conis tamquam nautis, vt disponant loca fratri-
bus, &c. Ac primum sit longa domus ad Orien-
tem conuersa, ex vtraq; parte a Pastophoria ha-
bens ad Orientem, quæ nauis habeat similitudi-
nem. In eius medio sit Episcopi sedes; ad cuius
vtrumq; latus sedeant Presbyteri, & Diaconi assi-
stant, succincti & expediti, sine multa veste, &c.
Horū cura laici in altera sedeāt, cum omni quiete,
& ordine; mulieres quoq; separatae sedeant, silen-
tium seruātes. Medius lector è loco superiori stans
legat, &c. Alius David hymnos canat, & populus
initia versuum cōcinat, &c. Diaconus attendat in
populo, ne quis murmuret, neue cōniueat, vel nu-
tet: oportet enim in Ecclesia accurate, sobrie, vigi-
lanter manere, attentas aures habētem ad Domi-
ni sermonem, &c. Dicat autē, qui assistit Pontifici:
Ne quis cōtra aliquē, ne quis in hypocrisi, &c. Deinde
Pontifex, populo precatus pacem, eidē benedicat;
&c. postquam oblatum fuerit sacrificium, accipiāt
singuli

singuli per se ordine Dominicum corpus, & b pretiosum sanguinem, gradatim, cum pudore acti-
more, tamquam ad Regis corpus, accedentes. Mu-
lieres quoq; velato capite, &c. S. Clemens de Constit.
Apost. l. 2. c. 61. al. 57. & ep. 1. ad Iacobum fratrem
Domini. sanctus Anaclet. ep. 2. ad omnes Ecclesias.
S. Dionysius, de Eccles. hierarch. c. 3. S. Iacobus in sua Li-
turgia. Philo Iudæus de vita supplicum. Plinius iunior
ep. quadam ad Traianum. S. Iustinus Martyr apolog. 2.
pro Christianis.

a Pastopharia] erant, quæ hodie Tabernacula, &
Sacraria vocamus, in quibus veneranda Sacramenta
seruantur: de quibus S. Clemens ubi supra & l. 8. c. 13.
de reliquiis sanctæ Eucharistiæ in Pastophoria inferen-
dis. Sunt etiam Pastophoria capsæ, vel armaria, in qui-
bus sacræ vestes vasaque sacræ, ad ministerium Eccle-
siasticum necessaria, reconduntur. Idem S. Clement. l.
2. cap. 57.

b Et pretiosum sanguinem] Hic aduertendum,
quod, licet tempore sancti Clementis, & primis illis
Christianæ religionis initiis frequens fuerit vtriusque
speciei vsus inter laicos: progressu tamen temporis, gra-
uibus, & iustis causis adducta Sancta Mater Ecclesia
consuetudinem sub altera tantum specie communicandi
approbavit, & pro lege habendam decreuit. Verba sunt
Concilij Tridentini Sess. 21. c. 2. Quod ante de-
cretum fuit in Concil. Constantien.

Sess. 13.

Quem

Quem ambitum Ecclesiæ & Capellæ habere debeant: ac de pœna violantium eas.

SICVT antiquitus à Sanctis Patribus statutum 7 est, statuimus, vt maior e Ecclesia per circuitum quadraginta passus habeat; Capellæ vero, vel minores Ecclesiæ, triginta. Qui autem confinia eorum confringere tentauerit, aut personam hominis, vel bona eius subtraxerit, nisi publicus latro est, quousque emendet, & nisi quod rapuerit reddat, excommunicetur. *Nicolaus Papa 17. quæst. 4. cap. eod.*

[Ecclesia] Græcum nomen est, & significat Congregationem, vel conuentum. Est etiam ipsa domus, in quam ad diuina, vel celebranda, vel discenda conuenit multitudo fidelium, à re, quæ ibi geritur, sumpto vocabulo. Ecclesias autem in memoriam sanctorum Martyrum erectas, memorias Martyrum dici consuetas, testis est S. August. de Ciu. Dei l. 22. c. 10. Martyrium vero significabat totam basilicam Martyribus dicatam; vt patet ex Concil. Chalcedonen. de Martyrio S. Euphemie & alibi sæpe. Martyrum enim appellandum esse locum, in quo Martyr sepultus est; vel qui in memoriam Martyrum sit constitutus, testatur S. Isidorus l. 15. Originum, c. 4. & habetur in Codice Theodosiano de sepulcro violato, l. fin. Latini tamen partem illam Ecclesiæ, qua conditæ sunt reliquiæ sub altari, appellant confessionem (quæ idem est apud nos, quæ apud Græcos Martyrium) non ipsam integram Ecclesiam, ex Apostolorum

lorum traditione; vt habetur Apoc. 4. Vidi sub altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium quod habeant.

Confugientes ad Ecclesias gaudere debent immunitate.

- 8 Eos, qui ad Ecclesiam confugerint, tradi non oportet; sed loci sancti reuerentia, & intercessione defendi. *Concil. Arausican. 1. c. 5. 6. dist. 87. c. eod. Epaun. c. 39. Ilerd. c. 8. Aurel. 1. c. 13. vbi quod lex Romana hoc quoq; constituit, Aurel. 4. c. 25. & 5. c. 23.*

De eodem: deque pœna violantium Ecclesias.

- 9 Si quis de altaribus seruum suum aut debitorem non traditum sibi à Sacerdote, vel ab Ecclesie custodibus violenter distraxerit, si honestioris loci persona est, vt primum de eo Iudici fuerit relatum, altari, cui iniuriosus fuit, cogatur exoluere solidos centum: inferioris vero loci persona det solidos tercentum. Quod si non habuerit, vnde persoluat, correptus à Iudice, in conuentu centum flagella suscipiat. *l. 3. tit. 3. l. 9. inter leges Wisigothorum.*

Licet confugientibus ad Ecclesiam triginta passus ab Ecclesie Ianuis progredi, vt ad requisitæ naturæ vsu debitis exeant locis.

- 10 *Concil. Toletan. 12. c. 10.*

Puni.

**Punitiones violantium Ecclesias, quas
in templorum profanatores Deus ex-
ercuit.**

*Vide aliquot, 2. Machab. 3. Matth. 21. 10. 2. Theodo- 11
retum Tripart. l. 6. c. 32. Clithouæum de vita, & mori-
bus Sacerdotum c. 4.*

**Ædificia laicorum, quæ Ecclesiis adiun-
cta sunt, auferantur, & nulla in atrio
Ecclesiæ ponantur, nisi tantum Pres-
byterorum.**

Concil. Salegunstad. c. 12. 12

**Sacerdotum, & laicorum loca sint in
Ecclesia distincta.**

SACERDOTVM aliorumq; Clericorum Ec- 13
clesiis seruientium honores à laicorum loco dis-
crete apparere conuenit. Quare nulli laicorum li-
ceat in eo loco, vbi Sacerdotes, & reliqui Clerici
consistunt, (quod Presbyterium nuncupatur)
quando Missa celebratur, consistere: vt libere, ac
honorifice possint sacra officia exercere. *S. Clem. de
consec. dist. 1. c. eo. Sexta Synodus c. 64. Concil. Turon. 2.
c. 4. de vit. & hon. Cler. c. 1. Burchard. l. 3. c. 102. Iuo p. 2.
cap. 137.*

**Feminæ separatæ à viris sedeant in Ec-
clesia.**

**Si conclusa est Ecclesia, & vos omnes intus, se- 14
parentur viri vt sint cum viris, mulieres cum
mulierib. ne studiū salutis sit perditionis occasio.**

Et si

Etsi enim pulchrum sit institutum, proximum al-
 fidere proximo, sed procul tamen sint affectio-
 nes. *S. Cyrillus Hierosolimit. in praefatione ad catecheses
 illuminatorum. S. Clemens l. 2. de Constit. Apost. c. 57. S.
 Chrysof. hom. 74. in c. 13. Matth. Philo Iudaeus de vita
 supplicum, describens veterum Christianorum mores.*
 Id commune, inquit, femineum, in quod septimo
 quoque die conueniunt, septo clauditur duplici
 separatis virorum & mulierum coetibus. *Vide Mi-
 crologum de Eccles. obseruat. c. 9.*

**In Sacristijs sit locus aptus ad infunden-
 dum aquam lotionis corporalium, &
 aliorum vasorum, rerumque sacra-
 rum: ibique pendeat vas cum aqua pro
 lauandis Sacerdotum manibus.**

- 15** **IN Sacristiis, siue Secretariis, aut iuxta altari-
 maius, sit locus aptus ad infundendum aquam
 ablutionis corporalium, & linteorum, ac vaso-
 rum, & aliarum rerum sacrarum, ac manuum
 postquam sanctum Chrisma, aut oleum cathe-
 cumenorum, vel infirmorum tractaueritis: Ibi
 pendeat vas cum aqua munda per lauandis ma-
 nibus Sacerdotum & aliorum, qui rem sanctam
 & officium diuinum sunt peracturi; & prope lin-
 teum mundum ad eas abstergendum. Sa-
 cerdotale Romanum. l. 1. cap. 13.**

Depo

Deponatur Clericus, qui ad Ecclesiam non venerit ad sacrificium quotidianum.

Si quis Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet 16
Clericus Ecclesie deputatus, si intra ciuitatem fuerit, vel in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & quotidianum psallendi officium matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non conuenerit, deponatur à Clero; si tamen castigatus veniam ab Episcopo per satisfactionem noluerit promereri.
Mart. Brac. dist. 92. c. eo. Con. Tolet. 1. c. 5. Venet. 1. c. 14.

Melius oratur in Ecclesia cum fratribus, quam domi priuate.

DOMI quidem orari potest, sic autem ut in 17
Ecclesia non potest, ubi tanta patrum multitudo, ubi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans audieris, ut cum fratribus tuis: hic enim maius aliquid est, puta, ut vnanimitas & consonantia, caritatisque vinculum, & Sacerdotum orationes. *S. Chrysostr. hom. 79. ad populum Antioch. t. 4. Eusebius hist. Eccles. l. 2. c. 16. S. Basilii super Psal. 28.*

Qualiter ad Ecclesiam eundum, ibique morandum, & conuersandum.

DECEt Domum Domini sanctitudo, decet, 18
ut, cuius in pace factus est locus, eius cultus sit cum debita veneratione pacificus. Sit itaque ad Ecclesias humilis, & deuotus ingressus, sit in eis quieta conuersatio. Deo grata, inspicientibus placita. Que

considerantes non solū instruat, sed & reficiat, &c.
 Præcipue dum aguntur Missarum sacra mysteria,
 gloriosum illud nomen Iesum quandoque re-
 colitur, quod vel capitis inclinatione testentur.
 Attendantur in locis eisdem intentis præcordiis
 sacra solemnia, deuotis orationibus insistatur,
 nullus in locis eisdē (in quibus cum pace & quie-
 te vota conuenit celebrari) seditionem excitet,
 conclamationem moueat, impetumue commit-
 tat. Cessent in locis illis vniuersitatū, & societatum
 quarumlibet Concilia, conciones, & publica parla-
 menta: cessent vana, & multo fortius fœda, & pro-
 fana colloquia: cessent confabulationes quælibet.
 Sint postremo quæcunque alia, quæ Diuinum
 possunt turbare officium, aut oculos diuinæ ma-
 iestatis offédere, ab ipsis prorsus extranea; ne vbi
 peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi
 detur occasio, aut deprehendantur peccata com-
 mitti, &c. *Greg. X. de immun. Eccl. c. 2. l. 6.*

**Qualiter impius Iulianus præceperit ma-
 gistratus suos ingredi in tēpla inanium
 Deorum, contra abusum hodiernum
 Christianorum.**

- 19 **C**AM in templa venerint magistratus, intra iu-
 nuas eos nemo præcedat militū, aut præcedentiū
 officiorum? sed qui voluerit subsequatur. Quam-
 primum enim magistratus solum delubri attige-
 rit, priuatus redditur. *Nicephorus l. 10 c. 22 Tripart.
 l. 6. c. 29.*

**In Ecclesiis non licet risui, aut vaniloquio
vacare, aliaue illicita exercere.**

EIECIT Dominus commercia rerum huma- 20
narum de templo illo, in quo diuinas res tantum
agi, hostias & oblationes Deo offerri, verba Dei
legi, audiri, & decantari præceptum erat, &c. Si er-
go Dominus nec illa venūdari volebat in templo,
quæ in templo volebat offerri; videlicet propter
studium auaritiæ, siue fraudis: (quod proprium
solet esse negotiantium facinus) quanta putas ani-
maduersione puniret, si inuenisset aliquos ibi ri-
sui, vel vaniloquio vacantes, aut alicuilibet vitio
mancipatos. Si enim, quæ alibi libere geri pote-
rant, Dominus in domo sua temporalia negotia
geri non patiatur: quanto magis ea, quæ nusquam
fieri licet, plus cælestis iræ merentur, si in ædibus
Deo sacratis agantur? *Ven. Beda sup. c. 21. Matth.*

**Non licet in Ecclesia strepere aut fabulas
narrare.**

NEC verbis, nec alio modo licet in Ecclesia 21
strepere, nec tumultuari; sed, quamdiu in ea ora-
tionis causa manetur, fabulæ inanes cauendæ
sunt. *Concil. Turon. sub Carolo Magno, c. 38. Salegun-
stad. c. 9*

**Non licet in Ecclesiis conuiuia facere,
nec profana canere.**

NON oportet in Ecclesiis, seu a Basilicis, b Aga- 22
pen facere, & intus manducare, vel accubitus
sterne-

sternere; nec choros secularium, vel puellarum
cantica exercere; nec conuiuium in Ecclesiis pre-
parare: quia scriptum est: Domus mea domus o-
rationis vocabitur. *Concil. Laodic. c. 28. dist. 42. cap.*
Mat. 21. eod. 21. S. Augustinus, & S. Benedictus, vt per Iuo-
nem p. 3. c. 7. & 27. Concil. Antisiodor. c. 9. Cartha-
gin. 3. c. 30. sexta Synodus c. 74. 76. 97. Trident. Sess.
22. ante c. 1. de reform.

a Basilicis] Pro Basilica alij vertunt in hoc Concilio
Laodic. c. 28. Dominicum. Quo sensus S. Cyprianus,
de opere, & eleemosyna. In Dominicum, inquit, sine sa-
crificio venis? Cuius Nomenclaturæ causam affert Euse-
bius in oratione de laudibus Constantini, dicens: Ede-
sacras, & templa vni omnium Deo, atque vniuersarum
rerum Domino, dicanda, consecrandaq; curauit: vnde,
& templa, quæ erant ei consecrata, Domini nomē ob-
nuerunt. Quod nomen non ex hominibus, sed ex ipso
omnium Domino illis fuit impositum: & propterea Do-
minica sunt appellata. Vide Valafridum Strabonem
de rebus Ecclesiæ, c. 7. Basilicæ autem prius vocabantur
Regum habitacula: vnde & nomen habent. Nunc au-
tem ideo diuina templa Basilicæ nominantur, quia ibi
Regi omnium Deo cultus, & sacrificia offeruntur. S.
Isid. Orig. l. 15. c. 4.

b Agape,] Græcis dicitur Dilectio, & Caritas: vnde
de accipitur pro cœna, ad quã Christiani maxime pau-
peres adhibebantur, secundum Tertul. in Apologet. &
S. Hieron. ad Eustochium de laude virginittatis, ep. 21.
Significabatur etiam illo vocabulo quidquid in egenos
& pauperes erogabatur: vt colligitur ex eodem Tertul.
libro

libro ad Martyres, de his quæ in carcere detinebantur, martyrio proximi: de quo videre est Concil. Gangrense c. 11. & Laodicenum, c. 27. dist. 42, c. non oportet, ubi accipi videtur pro conuiuio. Et S. Cyp. l. 3. aduersos Iudæos, c. 3. & S. Iustinum Martyrem apologia 2.

Nemo soluat votum in Ecclesia cantando, bibendo, vel lasciuiendo.

NE quis in Ecclesia c votum suum cantando, 23
bibendo, vel lasciuiendo exsoluat: quia Deus talibus votis irritatur potius, quam placatur. *Con. Aurelian. 2. c. 12.*

cVotum suum] non tollit Concilium vsus votorum in templis soluendorum, aut vigiliarum, quarum est in Ecclesia antiqua deuotio, & omnibus sanctis familiare bonum: vt probat S. Isid. de Eccles. off. l. 1. c. 22. & Rabanus de instit. Cler. l. 2. c. 9. Neq; n. audiendi sunt, qui illas improbant, fulti auctoritate S. August. serm. 25. ad fratres Eremitæ; quippe quem non esse S. Augustini multis argumētis comprobatur, nisi forte dicamus, esse sibi contrarium S. August. qui serm 115. de diuersis. & concione ad catechumenos contra Iudæos, tom. 6. & serm. 261. de tempore. vigiliis maxime commendat, & ad eas frequendandas suos maxime hortatur. Concordat S. Ambros. in Psal. 109. de festo Pentecostes, & 60. vt dist. 76. ca. nosse. & S. Hieron. contra Vigilantium, tomo 2. ep. 52. Non itaque votorum in Ecclesia soluendorum, aut sacrarum vigiliarum vsus; sed abusus hic prohibetur: & euidentius in Concilio Eliberitano, c. 15. & Antisiodor. c. 3. & 5. & Carthag. 4. c. 49. Adde etiam ep. 63. S. Basilij ad Clericos Ecclesie Neocæsar.

& Plinium iuniorem l. 10. Epistolarum, ad Traianum, de Christianis.

Nemo in Ecclesia, vel infra atrium, scandalum faciat; aut quemlibet interficere, aut vulnerare conetur.

34 NULLVS sæcularium nec in Ecclesia, nec infra atrium ipsius Ecclesiæ, qualecumque scandalum, aut similtates excitare præsumat, nec arma trahere, aut quemcumq; ad vulnerandum, vel interficiendum appetere. Quod si fecerit, communionem priuetur. *Concil. Cabilon. tempore Eugenij Papa. 1. c. 17. Aurelian. 3. c. 22.*

Suppellectilia in Ecclesia non recondantur, nisi hostili necessitate cogente.

25 RELINQVI nolumus incorrectum, quod quidam clerici Ecclesias sic exponunt supellectilibus propriis, & etiam alienis, vt potius domus laica, quam Dei Basilicæ videantur: non considerantes, quod Dominus non sinebat, vt vas transferretur per tēplum. Quia vero nos zelus comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne huiusmodi supellectilia in Ecclesiis admittātur; nisi propter hostiles incurfus, aut incēdia repentina, seu alias necessitates vrgentes, ad eas oporteat habere refugium: sic tamen, vt, necessitate cessante, res in loca pristina reportentur. *Innoc. 3. de custod. Eucharist. c. eod.*

Corpora defunctorum intra Basilicā non sepeliantur, exceptis aliquibus.

26 PLACVIT, vt corpora defunctorum nullo modo intra

do intra basilicam sepeliantur; sed, si necesse est, de foris circa murum Basilicæ sepeliantur, Nam, si firmissimum hoc priuilegium vsq; nunc retinent Gallicia ciuitates, vt nullo modo intra ambitum murorum cuiuslibet defuncti corpus humetur: quanto magis hoc venerabilium Martyrum debet reuerentia obtinere? *Concil. Brachar. l. c. 36. secundum lectionem Iuonis p. 3. c. 220. Et Cont. de sacrosan. Eccles. l. nemo. iuxta intellectum Alciati, qui pro Humanis corporibus legit, humanis corporibus. Postea vero concessum est, in eis sepeliri Episcopos, Abbates, dignos Presbyteros, Et fideles laicos. vt videre est in Concil. Mogunt. l. c. 52. 13. q. 2. c. nullus de sepulturis. c. fraternitatem.*

De eodem.

NEMO quemlibet mortuum in Ecclesia quasi 27 hæreditario iure, nisi quem Episcopus, aut Presbyter pro qualitate conuersationis, & vitæ dignum duxerit, sepelire præsumat: nec quisquam ossa cuiuslibet mortui sepulchro suo eijcere, aut sepulturam cuiusdam temerario ausu quoquo modo violare; sed vnumquemq; in loculo sibi à Deo parato, atq; concesso, aduentum sui Iudicis præstolari concedat. *Iuo p. 3. c. 221. ex Concil. Meld. c. 10. Tribur. c. 57.*

Nullius, nisi pagani, corpus ab Ecclesia eijciatur: & tumuli apparentes ad modum pauimenti demoliantur.

CORPORA, quæ in Ecclesiis antiquitus sepulta 28 sunt,

sunt, nequaquam proijciantur, nisi sint paganorum: sed tumuli, qui apparent, profundius in terra mittantur; & pauimento desuper facto, nullo tumulorum vestigio apparente, Ecclesiae reuerentia conseruetur. Vbi vero tanta est multitudo cadauerum, vt hoc facere sit difficile, locus ille pro cœmiterio habeatur, ablato inde altari, & in alio loco constituto, vbi religiose & pure Deo sacrificium offerri valeat. *Idem Concil. Meld. c. 9. secundum Iuonem. p. 3. c. 213.*

Qualiter, & à quo reconcilietur Ecclesia polluta.

- 29 **ECCLESII**s semel Deo consecratis non debet iterum consecratio adhiberi; nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cuiusq; semine pollutæ fuerint. *Concil. Nic. de cons. dist. 1. cap. eod. dist. 68. c. eo.* Debent autem reconciliari per aquam cum vino & cinere benedictam. *Innoc. 3. de consec. Eccl. vel. alt. c. proposuisti.* Et hoc debet fieri per Episcopum, non per simplicem Sacerdotem: quia est exercitium ordinis, quod delegari non potest inferioris gradus Clericis. *eod. tit. c. aqua.*

Quid de cœmiteriis vbi sepulta fuerint corpora excommunicatorum.

- 30 **h COEMITERIA**, in quib. excommunicatorum corpora sepeliri contingit, reconcilianda erunt aspersione aquæ solenniter benedictæ, sicut in dedicationibus Ecclesiarum fieri consuevit. *Inno. 3. de cons. Eccl. vel. alt. c. consulisti.*

h Cœ-

h Cœmeteria] illum locum, in quem fidelium corpora sepelienda inferuntur, Cœmeterium dicere Christiani consueuerunt; inde ducto vocabulo, quod, sicut diuina Scriptura obitum iustorum Somnum dicere solita est: Lazarus amicus noster dormit, &c. Eadem significatione locum illum, ubi sepelirentur, Cœmeterium, hoc est, dormitorium, Ecclesia voluit appellari; vel quia dormientes surrecturos esse non dubitet. S. August. ep. 122. *Walafrid. Strabo de rebus Eccles. c. 6.*

10. 11.

Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis, siue Presbyteris, fieri.

Concil. Laodic. can. 58. Vide inf. p. 3. c. 17. ne Missas 31. & cap. nobis periculum n. 11. cum seqq.

Non celebrentur Missæ in oratoriis priuatis ab Episcopo non approbatis, ex traditione Apostolorum.

Non patiantur Episcopi priuatis in domibus, 32 atq; omnino extra Ecclesiam, & ad diuinum tamen cultum dicata oratoria ab eisdem ordinariis designanda, & visitanda, sanctum Missæ sacrificium à secularibus, aut regularibus quibuscumq; peragi; ac nisi prius qui intersint, decenter composita corporis habitu, declarauerint, se mente etiam, ac deuoto cordis affectu, non solum corpore adesse. *Concil. Trident. sess. 22. antec. 1. de reform.*

Et hoc ex traditione Apostolorum, vt testatur

S. Clemens ep. 3. de officio Sacerdotum,

& Ecclesiarum.

L 5

Neq;

Neque id fiat certis diebus solemnibus.

- 33 CLERICI in Natali Domini, Pascha, Epiphania, Ascensione, Pentecoste, natali Sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, Missas in oratoriis peculiaribus sine permissu Episcopi facientes pellantur à communione. *Concil. Agath. c. 21. Aruern. c. 14.*

De obseruatione altaribus debita, & qualiter tractanda.

- 34 OBSERVANDVM, vt mensa Christi, id est, altare, ubi corpus Dominicum consecratur, ubi sanguis eius hauritur, ubi Sanctorum reliquiæ reconduntur, ubi preces & vota populi in conspectu Dei Sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honoretur; & mundissimis linteis, & pallis diligentissime cooperiatur; nihilq; super eo ponatur, nisi capsæ cum sanctorum reliquiis, & quatuor Euangelia. *Concil. Rhem. c. 5. secundum Burchard. l. 3. c. 97. Iuop. 2. c. 132. Innoc. 3. in Conc. gen. de custod. Euch. relinqui.*

¶ Vbi corpus Dominicum] Aliquando inuenimus corpus Dominicum non super altari, sed super manibus Diaconorum fuisse consecratum: vt videre est apud Theodoretum hist. religios. c. 20. Ego vero, inquit, iussu sacra Vasa afferri, & pro altari vsus Diaconorum manibus mysticum, diuinum, & salutare obtuli Sacrificium.

✠

Lau

**Laudatur Sacerdos quod fuerit sollicitus
de nitore templi.**

ERAT sollicitus Nepotianus, si niteret altare, si 38
parietes absq; fuligine, si pauimenta tersa, si iani-
tor creber in porta, vela semper in ostiis, si sacra-
rium mundū, si vasa luculenta; & in omnes cæri-
monias pia sollicitudo disposita, non minus, non
maius negligebat officium. Vbicumq; eum quæ-
reres, in Ecclesia inuenires. *S. Hieron. epist. 3. ad
Heliod.*

**De eadem altariū obseruatione; & quid
sint illa, ac de eorum origine.**

QVID tam sacrilegum est, quam altaria Dei, in 36
quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, ra-
pere, remouere? Quid enim est Altare, nisi sedes
corporis & sanguinis Christi? *Optatus Afer con-
tra Donatistas l. 6. de altarium origine. Vide Wala-
frid. Strabonem de reb. Eccles. l. 7. c. 1.*

**De eodem; & quod ad altaria femina non
accedat.**

ALTARE sit coopertum mundis linteis, saltem 37
tribus diuersis; ad quod nulla femina accedat, aut
calicem tangat, & super altare nil ponatur nisi re-
liquiæ, ac res sacræ, & pro sacrificio oppor-
tunæ. *Sacerdotale Rom. l. 1.*

c. 13.

Pro-

Prohibendum, vt nulla femina ad altare præsumat accedere, aut Presbytero ministrare, aut intra cancellos stare, siue sedere.

- 38 *Concil. Nannet. non Moguntinum c. 3. de cohab. cler. & mul. c. 1. Laodic. c. 19. 44. Gelasius Papa ep. 1. c. 28. l. 1. tt. II. p. 1.*

Semper dum Missa celebratur sit Crux in altari, & cerei.

- 39 **HABEAT** Sacerdos Crucem ad altare, cum celebrat: quia in illo mysterio passio Christi representatur in memoriam eius. *S. Th. opusc. 65. c. 1. & etiam Cereos incensos. de celebr. Missarum, c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*

Vnicum tantum altare in vnaquaque Ecclesia olim fuisse,

- 40 *Videtur colligi ex Hormisda Papa de cons. dist. 1. c. nullus, 2.*

Non oportet in sacros ministros licentiam habere in *k* sacrarium, (quod Græci *l* Diaconium appellant) ingredi, & contingere vasa Dominica, neq; alij, quam Diaconi.

- 41 *Concil. Laodic. dist. 23. c. eod. 1. & c. non liceat. k, l Sacrarium, Diaconium] Legendum, Diaconicon, quamuis vulgo Diaconium legatur. Vtrumque appellabatur altare, quod ibi Diaconus ministraret Sacerdo-*

erdoti: illuc enim non nisi Sacerdotibus, & Diaconis
ascendere licebat, secundum Concil. Laodic. ubi supra,
S. Isid. l. 15. Orig. c. 5. Diaconia vero erant loca sacra,
ubi Diaconi per singulas regiones Urbis Romæ residen-
tes stipem egentibus ministrabant. de quo extat ep. S.
Gregor. 24. lib. 9. ad Ioannem. Aliquando significaban-
tur ea voce collecta in Ecclesia fieri solita; ut colligi-
tur ex Cassiano coll. 18. c. 7. Aliquando dispensatio, siue
œconomia rerum ad monasteria pertinentium; ut patet
ex eodem Cassiano coll. 25. c. 1. 8. 9.

Quando Missa celebratur diuisus debet
esse Clerus à populo.

LAICI secus altare, quando sacra mysteria cele- 42
brantur, stare, vel sedere inter Clericos non præsu-
mant; sed pars illa, quæ cancellis ab altari diuidi-
tur, tantum psallentibus pateat Clericis. Ad oran-
dum vero, & communicandum, laicis, & feminis,
sicut mos est, pateant Sancta Sanctorum. Concil.
Mogunt. de vit. & hon. cler. c. 1. Turon. 2. Brachar. 1.
can. 31.

De eodem.

NVLLI omnino qui sit in laicorum numero 43
liceat intra sacrum altare ingredi; ab eo tamen ne-
quaquam prohibita potestate & auctoritate Re-
gia, quando quidem voluerit Creatori dona of-
ferre, ex antiquissima traditione. Sexta Synodus c.

69. Vide sup. c. 2. § 3. de obedientia. c. diuinum Sa-
crarium, n. 20. de loco Imperatoris
in Ecclesia.

Alta-

Altaria, quæ passim per agros & per villas, tamquam memoriæ Martyrum, constituantur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis (si fieri potest) euertantur.

44 *Concil. Afric. de cons. dist. I. c. placuit. Felix Papa 1. epst. 2.*

Si quis à sancta Ecclesia ceram, vel oleum auferat, segregetur.

45 *Canon 72. Apostolorum. Quod non intelligas de furto, quia illud esset manifestum sacrilegium; sed de sola ablatione à templo, etiam si imperij dominium in templo, habeat, aut sit eius minister. Ita notat Theodorus Balsamon.*

De cereis, Aqua benedicta, Imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, §. II.

SUMMARIVM.

LIGNIS in altari semper ardebit. I. 4.
Cerei & luminaria in Ecclesia quare incenduntur, & dum Missæ celebrantur, & dum Eucharistia defertur ad infirmos, & cadauera Christianorum ad Ecclesiam sepelienda.
6. 7. 8. 9. vbi de cereo Paschali.

Ima

Imagines Christi, & Sanctorum adoranda. 2. 3. 13. 14.

Reliquia Sanctorum honoranda. 5. 15. 16.

Qui templum sine illis consecrauerit, deponatur. 16.

Aque benedicta institutio, & effectus. 10. 11. 12.

IGNIS in altari meo semper ardebit. *Leu. 6.* 1

Duos quoq; Cherubim aureos, & producti- 2
les facies ex vtraq; parte oraculi. *Exod. 25. 37. Num.*
17. 3. Reg. 6.

Orauit Moyses pro populo, & locutus est Do- 3
minus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone
eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vi-
uet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit
eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sa-
nabantur. *Num. 21.*

Fecit Salomon Candelabra cum lucernis suis, 4
vt lucerent ante oraculum iuxta ritum, ex auro
purissimo, &c. *2. Paralip. 4.*

Virtutes non quasi libet faciebat Deus per manū 5
Pauli: ita vt etiam super languidos deferrentur à
corpore eius sudaria, & semicinctia; & recedebant
ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. *Act. 19.*

**Quare incendantur lumina, & cerei in
Ecclesia.**

CEREIS & luminibus meridiana luce & Sole ru- 6
tiliante in templo vtimur, non ad fugandas tene-
bras; sed ad signum lætitiæ demonst-
randum. *S. Hieron. contra Vigilans-*

tium.

Cerei

Cerei sint in altari incensi dum Missæ celebrantur.

7 *Honorius 3. de celebr. Missarum, c. litteras.*

Deferri debet Eucharistia ad infirmos semper lumine præcedente.

8 *Idem Honorius eod. tt. c. sane.*

In funeribus Christianorum lumina deferri consueuerunt.

9 *Vt videre est apud S. Greg. Nazianz. orat. 2. contra Iulianum, & 7. in morte fratris. S. Chrysostr. hom. 70 ad populum Antioch. Et hoc habuisse originem ab ipsa Ecclesia primitiua, refert Nicephorus Eccles. hist. l. 2. c. 21. 22. vbi refert, B. Mariam semper Virginem accensis cereis ex hac vita migrasse, & ad tumulum esse deportatam. De Cereo Paschali vide Concil. Toletan. 4. cap. 8.*

De institutione Aquæ benedictæ.

10 OMNIBVS diebus Dominicis quisq; Presbyter in sua Ecclesia ante Missarum solemnia Aquam benedictam faciat in vase nitido, & tanto mysterio conuenienti. De qua populus intrans Ecclesiam aspergatur; & atrium eiusdem Ecclesie cum crucibus circumeundo similiter aspergat, & pro animabus ibidem quiescentibus oret. Et qui voluerit in vasculis suis accipiat ex ipsa aqua, & per mansiones, & agros, & vineas, super pecora quoque sua, atque super pabula eorum, nec non super cibos, & potum suum conspergat. *Burchardus l. 2. c. 52. ex Concil. Nannet.*

De

De eodem.

AQVAM sale conspersam populis benedicimus; **11**
 vt ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur.
 Quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse
 mandauimus. *S. Alex. Papa epist. 1. ad omnes Ortho-*
doxos de Sacerdotibus non vexandis. de cons. dist. 3. c.
eod.

**Cubiculum infirmi aspergendum aqua
 benedicta.**

CVM Sacerdos audierit aliquem infirmari in sua **12**
 plebe, quam citius ad eum pergat, & ingressus cu-
 biculum, aquam benedictam super eum, & per
 omne cubiculū aspergat, cum Antiphona: *Asper-*
ges me Domine, & Vers. Exurge Deus, &c. Concil.
Nanner. c. 4.

**Imagines Christi & Sanctorum in tem-
 plis præcipue habendæ, & ubiq; ado-
 randæ, & qualiter.**

IMAGINES Christi, Deiparæ Virginis, & alio- **13**
 rum Sanctorum in templo præsertim habendas,
 & retinendas, eisq; debitum honorem, & venera-
 tionem impertiendam; non quod credatur in ef-
 se aliqua in eis diuinitas, vel virtus, propter quam
 sint colendæ, vel quod ab eis sit aliquid petendum,
 vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti
 olim fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam
 collocabant: sed quoniam honos, qui eis exhibe-
 tur, refertur ad prototypa, quæ illæ representant;

M

ita,

ita, vt per imagines, quas osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ gerunt similitudinem, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim vero secundæ Synodi Nicenæ, decretis contra Imaginum oppugnatores est sancitum. *Concilium Trident. Sess. 25. decreto de inuocatione Sanctorum, de cons. dist. 3. c. perlatum. c. venerabiles, de quo vide Concilium Nicen. 2. quod est septima Synodus generalis per septem actiones. & Synodum Octauam Constantinopolitanam, can. 3. b. August. l. 1. de consensu Euangelistarum, c. 10. s. Greg. l. 7. ep. 53. & 109. indictione 2. l. 9. ep. 9. s. Damascenum l. 4. Orthodoxæ fidei, c. 17. B. Nicolaum epistola 2.*

Adorans Regis imaginem ipsum Regem adorat.

14 IN imagine Regia species Regis & forma apparet, in Rege imaginis species: sine enim omni discrepantia vultus Regis in imagine expressus est, vt, qui videt imaginem, videat in ea Regem, & vicissim, qui Regem intueatur, agnoscat, illum ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Ceterum, quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit Regem videre, huic ad eum modum ita imago loqueretur: Ego & Rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me; & quod in me animaduertis, id quoque in eo animaduertas; & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem,

in illa adorat ipsum Regem: quippe cum ipsa imago nihil aliud sit, quam Regis forma, ac species.

S. Athanasius serm. 4. contra Arianos.

Reliquiæ Sanctorum honorandæ.

HONORAMVS reliquias Martyrum, vt cum, **15**
cuius sunt Martyres, adoremus. Honoramus seruos, vt honor feruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. *S. Hieron. ep. Mat. 10. 53. contra Vigilantiũ, & in Trenos. Conc. Trident. Sess. 25. decreto 2. Carthag. 1. c. 2. S. Leo ep. 39. 44. 72. S. August. ep. 103. & de ciuit. Dei l. 22. c. 8. S. Gregor. l. 3. Reg. c. 30. S. Ioann. Damasc. in suis orationibus de imaginibus. Concil. Nic. 2. sub Hadriano Papa 1. act. 3. Apostolicis. Lateran. sub Innocentio c. 62. Cum ex eod.*

Qui templum consecrauit sine sanctis Reliquiis deponatur.

Septima Synodus c. 7. S. August. contra Manichæum 16 l. 20. c. 21. Felix Papa 1. epist. 2. ad Episcopos Gallie.

